

TALOUDELLINEN DEMOKRATIA

Luultavasti kaikki kannattavat taloudellista demokratiaa. Kuka ei kannattaisi yksilön oikeutta päättää omista asioistaan? Taloudellisen demokratian saavuttaminen ei kuitenkaan ole näin yksinkertaista. Mitä taloudellinen demokratia tarkkaan ottaen tarkoittaa?

Tarkoittaako se jokaisen oikeutta tehdä itse tai omaisuudellaan vapaasti mitä haluaa, kuten myös oikeutta solmia minkälaisia sopimuksia tahansa ja kenen kanssa tahansa? Näin Milton Friedmanin kaltaiset konservatiivit määrittelevät taloudellisen demokratian, jota he opportunistisesti kutsuvat taloudelliseksi vapaudeksi. Taloudellisen vapauden konservatiivinen käsitys ei sovellu taloudellisen demokratian määritelmäksi, koska monet taloudelliset päätökset koskevat useampaa kuin yhtä ihmistä. On lukuisia tärkeitä tilanteita, joissa yhden ihmisen taloudellinen vapaus törmää toisen ihmisen taloudelliseen vapauteen. Jos saastuttajat saavat vapaasti saastuttaa, saasteen uhrit eivät ole vapaita elämään puhtaassa ympäristössä. Jos vuraat ihmiset jättävät lapsilleen suuria perintöjä, seuraavat sukupolvet eivät voi nauttia tasa-arvoisista taloudellisista lähtökohdista. Jos pankit ovat vapaita minimivarantosäännöksistä, tavalliset säästäjät eivät voi luottaa säästöjensä olevan turvassa. Pyrkiminen ihmisten taloudellisen vapauden maksimoimiseen on mielekässtä vain silloin, kun ihmisten vapaudet eivät ole ristiriidassa keskenään. Ei siis riitä, että julistaa kovaan ääneen taloudellista vapautta, niin hienolta kuin se saattaakin kuulostaa.

Miten taloudellinen demokratia sitten pitäisi ymmärtää, jos taloudellisen vapauden konservatiivinen käsite on tosielämässä harhaanjohtava yksinkertaistus? Toinen taloudellisen demokratian tunnettu käsitys on enemmistövalta. Tämä käsite on lainattu valtio-opista, missä ääni per henkilö -periaate ilmensi ajatusta, jonka mukaan kaikilla tulisi olla yhtä suuri sananvalta yhteisiin asioihin. Enemmistövallan ongelma on yksinkertainen. Kun päätös vaikuttaa toisiin enemmän kuin muihin ja kaikilla on yhtäläinen äänioikeus, osa ihmisistä saa suhteettoman suuren vaikutusvallan toisten asioihin. Jopa politiikan alueella, jossa monet päätökset koskettavat kaikkia kansalaisia enemmän tai vähemmän yhtäläisesti, jotkut poliittiset päätökset vaikuttavat selvästi enemmän joidenkin ihmisten elämään kuin toisten. Pelkkään enemmistövalttaan nojaaminen ei siis selvästikään voi olla toimiva ratkaisu.

Taloudellisia päätöksiä tehtäessä jakautuvat vaikutukset kuitenkin selvästi epätasaisemmin kuin poliittisia päätöksiä tehtessä. Jotkut taloudelliset päätökset vaikuttavat toki vain yhteen ihmiseen ja jotkut puolestaan kaikkien elämään jotakuinkin samalla tavalla. Useimmat taloudelliset päätökset vaikuttavat kuitenkin useiden ihmisten elämään – ja joidenkin elämään enemmän kuin muiden. Tämä muodostaa merkittävän haasteen. Taloudellisen vapauden käsite on riittävä, kun taloudelliset päätökset vaikuttavat vain yhden ihmisen elämään ja enemmistövallan käsite on vastaavasti riittävä, kun taloudelliset päätökset vaikuttavat yhteisön jäseniin yhtäläisesti. Kumpikaan käsitys taloudellisesta demokratiasta ei kuitenkaan toimi hyvin, kun vaikutukset jakautuvat epätasaisesti.

Taloutta koskevissa päätöksissä vaikutukset jakautuvatkin yleensä nimenomaan epätasaisesti. Tämän vuoksi on perusteltua määritellä taloudellinen demokratia niin, että päätösvaltaa käytetään suhteessa siihen, miten paljon erilaiset taloudelliset valinnat vaikuttavat asianosaisen elämään. On toki tärkeää huomioida, että todellisessa maailmassa täydellisen taloudellisen itsenäisyyden saavuttaminen on mahdotonta. Kuitenkin pyrkiminen kaikkien kansalaisten taloudelliseen itsenäisyyteen on paras tapa edetä kohti taloudellista demokratiaa.

Vaikka saavutetaankin yhteisymmärrys määritelmistä ja tavoitteista, se ei luonnollisesti merkitse automaattisesti tavoitteeseen pääsemistä. Tavoitteen selkeys on kuitenkin ensimmäinen askel oikeaan suuntaan. Niin kauan kuin taloudellinen demokratia määritellään löyhästi ja ihmisillä on erilaisia käsityksiä sen sisällöstä, voi tavoitteita olla vaikea saavuttaa. Taloudellisen demokratian samaistaminen yksilön taloudelliseen vapauteen voi johtaa epädemokraattisiin taloudellisiin instituutioihin kuten yksityisesti omistettuihin yrityksiin ja markkinoihin. Taloudellisen demokratian samaistaminen pelkkään enemmistövaltaan voi estää näkemästä mahdollisimman demokraattistenkin keskussuunnittelun versioiden ongelmat, jotka liittyvät yksilöiden omaehtoisuuteen ja itsenäisyyteen.